

كارا د زمانى كوردیدا (گۆفهره به هیدینی)

قیان ابراهیم علی

viyan.iboibo@uod.ac

پشكا زمانى كوردی، كولیژا زمانان، زانكویا دهوك، دهوك، ههریما كوردستانی، عیراق.

پوخته:

بابهتی كارا (Agent) ی د زمانى كوردیدا ب تایبهتی د ریزمانا نویدا زیدهتر وهك پولهكی واتایی هاتیه نیاسین، ههروهسا كارا هاتیه سنورداركرن د ئاستی رستیدا، له ورا مه ههولدایه بهروفاژی ئهقی بوچونی بابتهی كارای د ههردو ئاستین مؤرفولۆجی و سینتاكسیدا شلوقه بكهین، د ئاستی وشه سازیدا هندهك مورفیمین بهندین داریژتنی پولهكی سههرهكی دبینن بو چیکرنا هندهك ئافین هه لگرتن تیگههی کارایی یی کو مه ب (ئاڤین کارای) ب ئاڤکرینه. ههروهسا د ئاستی رستیدا سههرهراي سیمایین واتاییین گرییا ناڤی بو دهستنیشانكرن و جوداكرنا پولی کارای ژ هندهك پولین دی؛ ئه م پیشینی دكهین کو گرییا کارایی پولهكی گرنه هیه د دهستنیشانكرن و جوداكرنا پولی کارایدا، بو ئهقی مه بهستی مه مفا ژ گریمانا لارسون (Larson 1988) ی وهگرتهی بو ژیکه کرنا گرییا کارای (VP-shell) بو گرییا کارای یا فرههنگی VP و گرییا کارای سفک (Light verb) VP (هه لگرا تیگههی کارایی و کوزه تیڤی د گرییا کارایدا) و رسته ل دویڤ بنه مایین مینیمالیزم پرۆگرام یا چومسکی هاتیه شروقه کرنا. داتاییین قه کولینی ژ ئاخفتنا خه لکی گۆفهره به هیدینی هاتینه وهگرتن. د ئهجامدا دیار بو کو دشیاندایه گریمانا ژیکه کرنا گرییا کارای یا لارسونی وهك باشترین و تاکه ری بو شروقه کرنا کارای د رستا گۆفهره به هیدینیدا بکاربینین و مورفیم (ان) ژبلی ئه رکی تیپه راندنی ئه رکی کارایی (Agentive) و کوزه تیڤی (Causative) ژی دگیریت و دشیاندایه وهك کارای سفک ل قه له م بدهین.

لیستا کورتکریان: Agros.P : گرییا ریکه قهتتا بکه ری، Agro.P : گرییا ریکه قهتتا به رکاری، DP : گرییا دیارکه ری، EPP:e : بنه مایین پروژی فره هکری، t : شوینی، i,h,k : ژمارا شوینیینان، TP : گرییا تافی، Spec : سپسیسیفایه ر، دیاریکار، DS : ئاستی ژناڤدا، PF : فورمی فونه تیکی، PP : گرییا به ند، VP : گرییا کارای فرههنگی، VP : گرییا کارای سفک

په یڤین کلیل: کارا، کارایی، مورفیمین کارای، گریمانا ژیکه کرنا گرییا کارای یا لارسونی

پیشه‌کی:

کارا د زمانی کوردیدا د تیورین جوداجودا ب په‌نگین جودا به‌حس لئ هاتیه‌کرن. د هندهک زماناندا کارا ب ریبا هندهک مورفیمین داریژتتی دهینه‌دروستکرن، وه‌کو زمانی ئینگیزی کو مورفیما (-er) ل گهل بنیاتی کاری ناچی کارای دروست دکت. د زمانی کوردیدا ب هه‌مان شیوه مورفیما (-er) و هندهک مورفیمین دیتر دبنه ئە‌گه‌ری دروستکرن ناچه‌کی دی کو د ژیده‌ری کوردیدا هاتیه‌ناکرن ب (ناچی بکه‌ری/ هه‌قالناچی بکه‌ری/ ناچی کارای) مه‌ه‌ولدایه مورفیمین به‌ندین داریژتتا ناچی کارای دیار بکه‌ین و ناچی کارای د ئاستی وشه‌سازیدا جودا بکه‌ین ژ هندهک ناچین دی کو د هندهک ژیده‌ری کوردیدا هاتینه تیکه‌لکرن و ب شیوه‌کی زانستی ژیک نه‌هاتینه قافارتن. هه‌روه‌سا ژ لایئ سینتاکسیفه ئە‌وان رستین ئارگیومینتا کارای تیدا شروفه‌بکه‌ین و هه‌ول بده‌ین شروفه‌کرن و ی جودا بیت ژ رستین بی کارا. نه‌دیارکرن ئە‌قان لایه‌نین ل سه‌ری هاتینه به‌حسکرن بویه ئە‌گه‌ر هه‌را فه‌کولینی د ئە‌فی بابه‌تیدا به‌یته‌کرن. ئە‌م گریمانه دکه‌ین کو ژبلی هه‌بونا مورفیمین به‌ندین کارای د ئاستی وشه‌سازیدا؛ د ئاستی سینتاکسیژیدا د چارچوچی گریبا کاریدا مورفیمه‌ک هه‌بیت ئە‌فی ئە‌رکی بگپرت ژبلی سیمایین واتایین ئارگیومینتا کارای د رستیدا. هه‌ر بو فی مه‌رمی مه‌ ئە‌ف پرسین ل خواری به‌ره‌ف کرینه بو ئە‌نجامدانا فه‌کولینی:

1. ئە‌ری کارا بتنی د ئاستی رستیدا هه‌یه؟
 2. ئە‌ری مورفیمین به‌ندین تایبه‌ت ب تیگه‌هی کارایفه د زمانی کوردی-گوفه‌را به‌هدینی-دا هه‌نه؟
 3. ئە‌ری مورفیمین به‌ندین کارای تایبه‌تن ب ناچیفه یان ب کاریفه؟
 4. ئە‌ری تیگه‌هی کارای گریدای سیمایین ناچیه یان بین کاری؟ یان هه‌ر دو یان پیکه‌ه؟
 5. ئە‌ری هه‌بونا کارای د رستیدا کارتیکرنی د شروفه‌کرن رستیدا دکت؟ ئە‌ری گریمانه‌ک هه‌یه شروفه‌کرن و ی جودا بکه‌ت ژ شروفه‌کرن هه‌ر رسته‌کا دی یا ئاسایی (بی کارا)؟
- بو‌گه‌شتنا ئە‌نجامین زانستی بو ئە‌قان پرسان، مه‌ ب فه‌ر دیت مفای ژ گریمانا ژیکه‌کرن گریبا کاری یا لارسون وه‌رگین بو شروفه‌کرن تیگه‌هی کارای د رستیدا، فه‌کولین ل دو یف بنه‌مایین مینیمالیزم پروگرامه کو شروفه‌کرن رستی وه‌ک گریبا تافی (TP) هاتیه شروفه‌کرن. فه‌کولین ژ سی ته‌وه‌ران پیکه‌هیت، د ته‌وه‌ری ئیکیدا مه‌ه‌ولدایه زارافی کارا (Agent) ی ل گهل زارافی بکه‌ر (Subject) ی جودا بکه‌ین و ئە‌و تیکه‌لیا ل ده‌ف هندهک ریزماننقیس و شاره‌زایین زمانی کوردی ب پونی دیار بکه‌ین و سنوری دناقه‌را واندا ل دو یف ریزمانا نوی وینه بکه‌ین. د ته‌وه‌ری دویدا کارا د ئاستی وشه‌سازیدا هاتیه فه‌کولین، ده‌ستتیش‌انکرن و جودا کرن ناچی کارای کو د ریزمانا دیریندا ب تیکه‌لکرن ل گهل هندهک جورین دیین ناچی ل ژیر ناچی (ناچی بکه‌ری) هاتیه ناکرن، هه‌روه‌سا ریکین پیکه‌اتنا ناچی

کارای چ ب ریکا داریژنتی ب هاریکاریا هندک مورفیمین داریژنتی، یان ب ریکا لیکدانی هاتینه دیارکرن. د تهوری سیتییدا کارا د ئاستی رسته سازیتیدا هاتیه فه کولین، مه هه ولدایه سیمایین ئه وی گرییا نافی یا ئه رکی کارای دگیریت، ده ستنیشان بکهین. ههروه سا سیمایین کاری رستی ئه وی تیگه هی کارایی بخوڤه دگرت، دیار بکهین و شروڤه کرنا ئه وی گرییا کاری د چارچوڤی رستییدا ب چهند نمونه یین رستین پوژانه یین گوڤه را به هدینی بدهینه دیارکرن. ل دوماهیا فه کولینی گرنگترین ئه نجامین فه کولینی هاتینه ریزکرن.

1- نافلینانا کارای و جوداهی ل گهل زارافین (بکه ر) و (نافی بکه ری):

د زمانی ئینگلیزیدا زارافی (Agent) دهیته بکارهینان بو تیگه هی کارپیرابونا که سه کی بو ئه نجامدانا کاره کی تایبهت، ئانکو (پوله کی واتایی یی سه ره کیی بکه رییه د رستییدا) (Quirk,R.& Greenbaum,S.1985:741)، به لی د ریزمانیدا زارافی (Subject) دهیته بکارهینان کو ژلای فورمیڤه گرییه کا نافییه و تا راده کی که رهسته کی ب خورتیه د رستییدا. بو نمونه:

- Joun broke the window.(Agent)

جونیه په نجه ر شکاند (کارا)

- The hummer broke the window.(Instrument)

چه کوچی په نجه ر شکاند (ئامیر)

- The storm broke the window. (causer)[Alexiadou,A. and Schafer, F.,2006:40]

هوره بای په نجه ر شکاند (هۆ)

د ئه فان رستین ژوریدا (Joun, The hummer, The storm) بکه رن، سه ره رای پولی وان یی جودا (Joun _ کارا، The hummer _ ئامیر، The storm - هۆ).

د زمانی کوردیدا هه رسی زارافین (بکه ر) و (کارا) و (نافی بکه ری) د گوڤه را به هدینیدا دهینه دیتن، جوداهیا ئه فان زارافان ئه فه یه:

بکه ر: ئه و گرییا نافییه یا دبیته به رسفا پرسیارا (کی، کی، چ) بو جارا ئیکی د رستییدا، د بارئ سروشتیدا دکه فیته سه ری رستا ساده (بنیره: ئه حمه د، ۲۰۲۰: ۸۶)، وه کو:

- نازی دئ چیته سهیرانی.

- به فر باری.

- ئه و ئه ندازیار بو.

د ئه فان رستاندا (نازی، به فر، ئه و) بکه رن، دبه به رسفا پرسیارین (کی، چ)

کارا: ئەف زارافە د ژێدەرین کوردی یێن نویدا بۆ پۆلی واتایی کارای (Agent) هاتیە بکارهینان {بئیره: سبح رهشید، ۸۶: ۲۰۰۷-۸۷ & حاتەم ولیا، ۲۰۰۶: ۳۵ & سانیا جهبار، ۲۴: ۲۰۱۳}، کارا: ((ئەو کەرەستی پستییه کو بههست و هایداری کارهکی ئەنجام دهت)) (عهبوزهید، ۲۰۱۳: ۲۴). بۆ نمونه:

- ئەوی فراقین خوار. (هه مان ژێدهر: ۲۹)

کارا

ناقی بکهری: زارافی (ناقی بکهری) بۆ ئەوی ناقی دهیته بکارهینان کو ((کهسیک یان شتیکی دهگریتهوه که کاریک یان چالاکییهک ئەنجامدهات، که واته ناوی بکهر کاراکتەر یا خود ئەنجامدهری کار و چالاکییهکه، جا ئەو کارهکتهره مروف بیت وهک (کارکهر- worker) یا خود شتیکی بیت وهک (ئەسانسور- elevator) به واتایهکی دیکه، دهتوانین بلین، هه ر کاتیکی ناو هه لگری نیشانهی (واتای) ی کارایی بو، ده بیت به ناوی بکهر (agent noun) (مستهفا و رهحیم، ۲۰۲۱: ۴۲۱)، ئانکو بۆ ئەوان ناغان دهیته گوتن کو د ئاستی وشه سازیندا ده برینی ژ ئەنجامدانا کارهکی بکهت، وهکو: نقیسه ر کو ئه رکی نقیسه یی ئەنجامدهت و راهینه ر ئه رکی راهینانی ئەنجامدهت و... هتد. ب ئەقی چهندی دیار دبیت کو کارا نه بتنی گریدای ئاستی پستییه به لکو دشیاندایه تیگه هی کارایی د په یفیژیدا بهیته به رجه سته کرن، هه روه سا مورفیمین داریژتنی پۆلی دگیرن د به خشینا تیگه هی کارایی د په یفیدا.

د هندهک ژێدەرین کوردیدا ژبلی ناقی بکهری هندهک زارافین دیژی بۆ ئەقی تیگه هی هاتینه بکارهینان وهکو زارافی (ئاوهلناوی بکهر). (ئەم ئاوهلناوه مهعنا ی کارایی ئەبهخشی بهناوی پیش خوی. وهک: زانا: واته ئەو کهسی که دهزانی... (روخزادی، ۱۳۸۹: ۶۰).

(سادق بهاءالدین ئامیدی) ئەو ناقین ژ کاری دهینه وهگرتن ب ناقی (ناقی کارای - اسم الفاعل) ددهته نیاسین، وهکو: نقستی، مری، ... (ئامیدی، ۱۹۸۷: ۳۹۰) بهلی گهلهک ریزماننقیسین کورد هه ر زارافی (ناقی بکهری) بکارهینایه. د ئەقی قه کولینیدا ئەم ناقی (کارا) ی هه لبرژیرین، ژبه رکو کارا د ئاستی وشه سازیندا جورهکی ناقیه ژ (ناقی بکهری) و د ئاستی رسته سازیندا بۆ ئەوی ئارگیومیتتا پۆلی واتایی یی کارای بخوڤه هه لدگریت، دهیته ناقرن، هه روهکو د تهوه رین 2 و 3 ییدا دی ب هویری شلوڤه کهین:

2- کارا د ئاستی وشه سازیندا:

هه ر وهکو پیشتر مه باس کری کو د زمانی کوردیدا کارا د ئاستی وشه سازیندا وهکو ناقی بکهری هاتیه نیاسین، هه ر وهکو ره فیک شوانی دبیزیت: ((بهو وشانه دهوتریت که له چاوگه وه وهرده گیرین و واتای روداویک له لایه ن ئیشکه ره وه دهگه یه نن و توانا تایبه تیکه یان سیفه تیکی به رده وام و هه میشه بیان پی ده به خشیته)). (شوانی، ۲۰۰۸: ۷۴) ب قی چهندی دیار دبیت کو ناقی بکهری ناقه کی نه ساده یه ژ لاین

پیکهاتنیقه و کومه‌کا مورفیمین داریژتنی پشکداریی د دروستکرنا ئەفی ناڤیدا دکەن و ((پۆلی گیره‌که داریژره‌کانی ناوی بکه‌ر پۆیده‌نین، به‌گشتی واتای چالاکیی و بزوتنه‌وه و ئەنجامده‌ری/کارای کرده و روداویکن، یاخود وه‌ک ئامیژ/ وه‌سیله ئەنجامیده‌ری کاریکن، جاری واش هه‌یه جگه له‌م دو واتا گشتیی و بنه‌رته‌یی، واتای بار و حاله‌تیکیان تیدایه، وه‌ک نمونه‌کانی(۳، ۲، ۱)

۱- نوسه‌ر، یاریکه‌ر، بریارده‌ر، فه‌رمانده‌ر، فه‌رمانبه‌ر، [+کارکردن، +کارایی]

۲-جلشۆر، چیشتلینه‌ر، قاپشۆر، برژینه‌ر، پوخینه‌ر، [+کارپیکردن، +ئامیژی]

۳- په‌ککه‌وته، خوساو، مردو، لیکه‌وته، [+کارتیکراو، +بارو حاله‌] (مسته‌فا و په‌حیم، ۲۳: ۲۰۲۱)

ب بوچونا (مسته‌فا و په‌حیم) ئەف هه‌ر سی جوړه دبنه ناڤی بکه‌ری، به‌لی تیگه‌هی کارایی د گروپی ئیکی یی هه‌لگری سیمایی [+کارکردن، +کارایی] دا ده‌ردکه‌فیت. ب بوچونا مه‌ گروپی دوی کو سیمایی [+ئامیژی] بخوقه‌دگریته، تیگه‌هی کارایی ژده‌ستدایه، له‌ورا ئەقرو ئەف ناڤه وه‌ک زاراف بو ئەوان ئامیژان ده‌ینه‌بکاره‌ینان بین ئەوان ئه‌رکان ئەنجامده‌ن، (جلشور) ئامیژه‌که بو شیشتنا جلاکان و (چیشتلینه‌ر) ئامیژه‌که بو لیتانا خوارنی و هوسا. ده‌رباره‌ی گروپی سییی کو هه‌لگری سیمایی [+کاتیکراو، +بار و حاله‌ت]، دیسا تیگه‌هی کارایی ژ ده‌ستدایه، چونکی بار و حاله‌تا ناڤی دیارده‌ت پرت‌ر ژ کارایی. ئەگه‌ر ته‌ماشای نمونین (نوسه‌ر) و (برژینه‌ر) بکه‌ین، هه‌ر دو نمونه ژلایی پیکهاتنیقه ژ بنیاتی کاری ل گه‌ل مورفیما داریژتنی (-ه‌ر) هاتینه دروستکرن. د هه‌ر ئیک ژ ئەوان نمونه‌یاندا پوله‌ک نواندیه، د نمونا(نوسه‌ر) دا کارایه و د نمونا (برژینه‌ر) دا رولی ئامیژی په‌یدا کریه. هه‌مان دیارده د زمانی ئینگلیزیژیدا ده‌یته دیتن ل گه‌ل مورفیما داریژتنی(er) د ئەقان نموناندا:

۱- writer(Agent). کارایه

ب- Lighter(Instrument) ئامیژه (بنیره: 1: Luja'n, E.R. 2008)

ئانکول دویف پیقه‌ری ئه‌رکی (-er) مورفیمه‌کا داریژتنییه بو چیکرنا ناڤی کارای (KarlnaDenistia & (Fr.Borgias Alip, 2014:50

د ئاستی وشه‌سازیندا هنده‌ک مورفیمین داریژتنی بین تاییه‌ت د گوڤه‌را به‌هدینیدا پشکداریی د دروستکرنا ناڤیدا دکەن و د ئەنجامدا ناڤی بکه‌ری یی هه‌لگری سیمایی (+کارایی) به‌ره‌مدئینن، ئەف مورفیمه ئەفین ل خوارینه:

1 - مورفیما -ه‌ر

ئەف پاشگره پاشگرهکی سهرهکی و چالاکه د بهرهمهینانا ناڤی کارایدا، هر وهسا ژ لایح واتایقه ((به گشتی واتای بزوتنهوه و چالاکیی و کارایی کرده و پوداویک دهگهیه نیت،...)) (مستهفا و رحیم، ۲۰۲۱: ۴۲۴). ئەف مورفیمه ل گهل بنیاتی کاری تیپهر دهیت:

نقیس (نقیسین) + هر = نقیسه

بین (بینین) + هر = بینهر

بیژ (گوتن) + هر = بیژهر

خوین (خواندن) + هر = خوینه

ئافرین (ئافراندن) + هر = ئافرینه

پاریز (پاریزتن) + هر = پاریزه

داهین (داهینان) + هر = داهینه

2 - مورفیم (یار)

أ - ئەف مورفیمه ل گهل ناڤی دهیت:

گهشت + یار = گهشتیار

جوت + یار = جوتیار

ب - ل گهل رهگی کاری تیپهر:

کپ (کپین) + یار = کپیار

ژمیر (ژمارتن) + یار = ژمیریار

3 - (ۆک) ئەف مورفیمه ل گهل هندهک رهگین کاری دهردهکتهیت:

گهپ + ۆک = گهپۆک

4 - (هوار) ئەف مورفیمه ل گهل هندهک رهگین کاری دهردهکتهیت:

خویندهوار،

5 - (قان/هقان) ئەف مورفیمه ل هندهک ناڤین ساده ناڤی کارای دروست دکهن، وهکو:

هورانقان

زرنانقان

گاڤان

تهماشهقان

باخهقان، نیچیرقان (خورشید، ۲۰۱۳: ۴۷)

ههروهسا (سادق بهائه ددين ئاميدى) دياركريه كو ئەف مورفيمه ل گه ل بنياتى كاري (نقيسين) و كاري (خوهند) ژى دهيتته بكارهينان، وهكو:خوهندهقان، نقيسهقان (ئاميدى، ١٩٨٧: ٣٩٤)

6 - (ب_ ئەف مورفيمه ل گه ل هندهك پهگين كاري دهر دكه قيت:

بكوژ - بكو

7 - جوتگرا (ب_ هر) ئەف مورفيمه ل گه ل هندهك بنياتين (پهگين) كاري دهر دكه قيت:

ب + ك + هر = بكه

ب + خو + هر = بخوهر

ههروهسا هندهك ناقين كاري ب پروسا ليكدانى دهينه به ره مهينان، ب ئەفى پهنگى:

1. ليكدانا : مورفيما سه به خو (ناف) + مورفيما به ند (بنياتى كاري):

ستران + بيژ = سترانيژ

رهخنه + گر = رهخنه گر

ماسى + گر = ماسيگر

گول + پاريز = گولپاريز

ئاشتى + خواز = ئاشتيخواز

دهول + قوت = دهولقوت

وانه + بيژ = وانه بيژ

2. ليكدانا مورفيما سه به خو (ناف) + مورفيما سه به خو (ساز):

دهرمان + ساز = دهرمانساز

ددان + ساز = ددانساز

3. ليكدانا : مورفيما سه به خو (ناف) + مورفيما به ند (بنياتى كاري) + مورفيما به ندا داريژتنى (ه_ هر)

سه ما + ك + هر = سه ماكه

سحر + ك + هر = سحركه (دبئه ناقين پيشه يژى)

شول + ك + هر = شولكه

مال + ك + هر = مالكه

خه بات + ك + هر = خه باتكه

نان + ك + هر = نانكه

راف + ك + هر = رافكه

2- کارایی د ئاستی پرسته سازیدا:

تیگه هی کارایی د تیورین جودایین زمانیدا ب شیوین جودا جودا هاتیه نیاسین و نیشاندان، بو نمونه د ریزمانین وه سفیدا تیگه هی کارایی ب رییا دهستنیشانکرنا جورین بکهری هاتینه دیارکرنا، ب فی چه ندی سی تا چوار جورین بکهری هاتینه جودا کرنا، ب ئەفی رهنگی:

1- بکهری پرسته قینه (بکهر): (ئەوی ئەو ب خوه ب کاری رادبه) (ئەحمەد، ۲۰۲۰: ۱۲۲). ئانکو (بویه ر و ئەنجامدانا کارئ پرستی دبیت بهیته ئەنجامدان یا نه هیته ئەنجامدان. بکهر د گهل هەر دو جورین کارئ تیپەر و تیپه پەر دهیت، دبیت بهرسقا پرسیارا (کی، کئ) (بنیره: ئیسلام، ۲۰۱۷: ۵۱)

2- بکهری ریزمانی (بکار) (ئەو جوری بکهریه، ئەوی ب حەز و فیانا خو ب کریاره کی رانابیت، واته ب کیفا خو ئەو کارئ د پرستییدا نه کریه، د ریزمانیدا یی بویه بکهر، ژبه ر هندی ئەف پیکهینه ب بکهری ریزمانی دهیته دانان، ئەف جوره بکهره د گهل پرستیین بکهرنه دیاری و هندهک کارین تیپه پەر دهین، دبیت بهرسقا پرسیارا (چ) -په رتوک هاته دزین.

-ئۆلۆمپی دهیته گیران. (ئیسلام، ۲۰۱۷: ۵۱)

3- بکهری هویی (کارا): (ئەو جوری بکهریه، یی ب حەز و فیانا خو کاره کی دده ته کرنی، واته ئەف بکهره ب دهستی خو ب کاری رانابیت، ل دویف حەز و فیانا خو کاره کی ب که سه کی دده ته کرنی (ئیسلام، ۲۰۱۷: ۵۲) ئانکو کار ب گوتنا وی دهیته کرن نه کو ب دهستی وی دهیته ئەنجامدان، ب بکهری هویی دهیته نیاسین. (بنیره: ئەحمەد، ۲۰۲۰: ۱۲۲) بتنی ل گهل کارئ (دان) وهک: - ته خانی دا ئاڤا کرن. ههروه سا پولینکرنه کا دیژی (نه ریمان عه بدوللا خوشناو) بو ئەقان جورین بکهری ئەنجامدایه، ب ئەفی رهنگی:

((1- بکهری ریزمانی (په نجه ره که شکا)

2- بکهری لوجیکی (ئازاد په نجه ره که ی شکاند.)

3- بکهر دیار (رزگار سیوه که ی خوارد. من چوم بو بازار

ههردو جوری (بکهری ریزمانی و بکهری لوجیکی) ده چنه ناو خانه ی بکهر دیار، چونکه له نیو پرسته دا دهرده که ون.

بکهر نه دیار (په نجه ره که شکینرا.) (خوشناو، ۲۰۱۴: ۲۲-۲۷)

ب گشتی د ئەفان پولینکراندا نڤیسه‌ران هه‌ولدايه جوداهیی دناقبه‌را بکهری وه‌کو که‌ره‌سته‌کی ریزمانی و (کارای) وه‌کو که‌ره‌سته‌کی لوجیکی (مه‌رما ئەوان پی ئەوه‌کو ئەوه‌که‌ره‌ستی ل جهی بکهری دهیت مه‌رج نیه‌کارا یان هۆکار بیت، به‌لکو کارلیکری ژی ل جهی بکهری دهیت) بکه‌ن.

د تیورا ده‌سته‌هلالت و به‌ستنی‌دا ب تایبه‌تی د لقه‌تیورا پولین واتاییدا (Θ-Role) کارا ئیک ژ ئەوان پولین واتایی بین سهره‌کی و گرنه‌گه، هه‌روه‌سا تا راده‌یه‌کی یونیڤیرسه‌له ل سهر ئاستی هه‌می زمانین جیهانی. پولی کارایی د قی ریزمانی‌دا یی گریدایه ب تایبه‌تمه‌ندی و سیمایین کاریفه، هه‌ر جوره‌کی کاری هنده‌ک پولین تایبه‌ت دبه‌خش‌یته ئارگیومینتین خوه، بو نمونه ل ده‌می کارای رستی کاره‌کی تیپه‌ری روداو‌گه‌هین بیت، بکه‌ری رستی پولی کارای وه‌ردگریت، وه‌کو:

نه‌سرینی جلك رانیختن.

د ئەقی رستی‌دا (نه‌سرین) پولی کارای وه‌رگریته، ئانکو بکه‌ری لوجیکی یان بکه‌ری راسته‌قینه‌یه، به‌لی د رسته‌کا وه‌کو:

نه‌سرین که‌فت.

د ئەقی رستی‌دا (نه‌سرین) پولی کارای وه‌رنه‌گریته، هه‌رچه‌نده کارای وی کاره‌کی تینه‌په‌ری روداو‌گه‌هینه، ئانکو بکه‌ری یی راسته‌قینه‌یه، به‌لکو بکه‌ری لوجیکی و راسته‌قینه‌یه یی قی رستی یی دیار نیه‌کو هیزه‌که بویه ئەگه‌ر کو نه‌سرین بکه‌فت، ئانکو نه‌سرین د قی رستی‌دا کارلیکریه.

ب ئەقی چه‌ندا مه‌ل سهری دیارکری، جوری کاری کارتیکرنا هه‌ی ل سهر تیگه‌هی کارایی، سهره‌رای جوری کاری هنده‌ک زمانقان دیار دکهن کو ئەو گرییا ناخی یا ل جهی بکه‌ری دهیت کا سیفه‌تی (+زیندی) یان (-زیندی) یه‌ کارتیکرنی ل ده‌ستنی‌شانکرنا پولی ئەوی گرییی دبینیت (بنیره: سه‌باح رشید، ۲۰۰۷: ۸۶-۸۸، Quirk, 1985:724-726)، ب شیوه‌کی گشتی زمانقانان بوچونین جودا هه‌نه‌ل سهر ئەوی گرییا ناخی یا دبیته‌کارا، چونکی (دبیت ئیک ئارگیومینتا سینتاکسی ب چه‌ندین پولین واتاییین جودا جودا ده‌رکه‌فت، ئەف چه‌نده‌پرتر ل گه‌ل ئارگیومینتا ده‌رته‌ر روده‌ت ب گوهورینا باری (state) بو پیدانا پولی واتایی کارا، ئامیری، هیزه‌کا سروشتی/هۆ (بنیره: Alexiadou, A. and Schafer, F., 2006:40). بو نمونه:

- نارینی په‌نجه‌ر شکاند.

- چه‌کوچی په‌نجه‌ر شکاند.

- گژلوکی په‌نجه‌ر شکاند.

د ئەفان رستاندا ئارگیومینتا ده‌رته‌ (نارینی) کارایه، (چه‌کوچی) ئامیره و (گژلوکی) هۆ یان هۆکاره.

(Reinhart2016) بۆ جودا کرنا ئەقن پلان پیننیازا هه بونا ئەقن سیمایان کریه $[+_c]$ و $[+_m]$ بۆ دهستنیشانکرنا سیمایین هر ئارگیومینتهکی. $[c]$ ئاماژی ب هوکاری ددهت و $[m]$ ئاماژی ب باری عهقلی(دهرونی) (mental state) ددهت. هۆ(هوکار) ئاماژی ددهته هر ئارگیومینتهکا دبیته هۆکار یان ئەگەر بۆ رودانا کاری (Cause)، بهلی (باری عهقلی/ دهرونی) ئاماژی ددهته ئەوی ئارگیومینتا (ئینیهت/مه رهم/مه بهست) هه بیت. ب ئەقی رهنگی کارا سیمایین واتایی $(+c + m)$ هه نه و ئامیر $(+c - m)$ و ههستیپکه $(-c + m)$ و کارلیکری $(-c - m)$ (Wu,H. and Chitrakara,N., 2020 : 129)

ب رپیا ئەقن سیمایان بۆ مه دیار دبیت کو کارا و ئامیر د ئیک سیمادا دههقهشن $(+c)$ و کارا ل گهل ههستیپکه ری د سیمایی $(+m)$ دا د ههقهشکن، بهلی ئامیر و کارلیکری د سیمایی $(-m)$ دا د ههقهشکن، ههستیپکه ر و کارلیکری د سیمایی $(-c)$ دا د ههقهشکن. ئانکو سیمایین ئەو گرپیا ناقیا دبیته ئارگیومینتا دهرفه کارتیکرنی ل سه ر دیارکرنا پولی واتایی یی ئەوی ئارگیومینتی ههیه، ژبه رقی چهندی د نمونین سه ریدا (نارین، چه کوچ) کو ل گهل هه مان کاری (شکاند) هاتیه، پولین جودا هه نه، چونکی ئەو تشتی ئەوان ژ ئیک جودا دکته؛ سیمایین ئەوان، سیمایین وان ب ئەقی رهنگیه: (نارین $+c + m$) و (چه کوچ $+c - m$)، بهلی د ئەقی نمونیدا (- دیوار ده رزی) دا، ناقی (دیوار) هه لگری سیمایی $(-c - m)$ یه، له ورا دی دبیته کارلیکری.

سه ره رای ئەقی چهندی سیمایین واتایی بین گرپیا ئارگیومینتا دهرفه بتنی بهس نینه بۆ دهستنیشانکرنا کاری و جودا کرنا وی ژ ئارگیومینتین ههستیپکه ر و ئامیر و کارلیکری، به لکو کار پوله کی گرنگ دبینیت د دهستنیشانکرنا ئەقی پولیدا، بۆ نمونه:

- من کاروان دیت.

- ئەوی دهنگه ک بهیست.

د ئەقن نموناندا (دیت، بهیست) تیپه رن، بهلی ده ربیننی ژ چ رودانه کی یان بزاقه کی ناکه ن، دبیزنه ئەقن کاران : کارین تیپه رین بارگه هین، ده ربیننی ژ کارپیرابونا که سه کی ب کاره کی ناکه ن. تیگه هی کارایی تییدا نینه، ئانکو بکه رین وان نابنه کارا، به لکو ههستیپکه رن بتنی دبنه بکه رین ریزمانی. بهلی ده می دبیزین:

- من کاروان قوتا.

- ئەوی کاغه ز دراند.

د ئان پستاندا کارین (قوتا، دراند) تیگه هی کارایی تیدایه و دهربرینی ژ بزاقه کی دکهن کو بکهری ئەنجامدایه، ژ بهر قی چهندی بکهرین(من، ئەوی) د ئەقان پستاندا کارانه، چونکی دهربرینی ژ کارپیرابونی دکهن. ههروهسا د پستین:

- کاغز دریا.

- کاروانی کاغز دراند.

د ئەقان پستاندا کار (دریا) تینه پهره و ئەو بکهری د گهلدا دهربرینی ژ کارایی ناکهت، ب زیده کرنا مورفیما (ان) کار (تینه پهر دهیته گهورین بو کار (تیه ر(دراند)، ب قی چهندی ئەو بکهری د گهلدا تیگه هی کارایی بخوڤه دگریت.

هندهک ریزمانقان و شاره زاین زمانی کوردی نیشانا(ان) ب نیشانا کوزه تیقی نافدکهن، هه ر وهکو (وریا عومه ر) پاشگرین (ان) و(ین) وهک نیشانا کوزه تیقی ددهته نیاسین(بنیره: Amin,O.W.,1979:127)، ب زیده کرنا ئەقان پاشگران ل سه ر بنیاتی کار (تینه پهر دهربرین ژ تیگه هی هوی(کوزه تیقی) دهیته کرن، وهکو:

- نامه گه هشت.

- ئازادی نامه گه هاند.

- ئازاد دی نامی گه هینیت(دهگه بینیت).

ئه گه ر ته ماشای ئەقان نمونه یان بکهن، هه ر ئیک ژ کارین (گه هاند، دی گه هینیت) پشتی زیده کرنا مورفیمین (ان، -ین /-ین) ژ تینه پهری(گه هشت) هاتیته گهورین بو تیه ری، ژ بهر ئەقی چهندی ب مورفیما تیه راندنی ژی هاتیته نیاسین.(دهوری سه ره کی ئەم پاشگره ئەوهیه که تینه پهر دهگورئ بو تیه ر) (مارف، ۱۹۸۷: ۸۱) و ئەف کارین تیه ر ب نافئ (تیه ری نارپه سه ن) دهیته نافکرن(بنیره: خوشناو، ۲۰۱۱: ۸۶)

ب ئەقی چهندا ل سه ری بو مه دیاردبیت کو بوچونین جودا ل سه ر ئەقی مورفیمی د زمانی کوردیدا هه نه. هه ر چه وا بیت، ئەقی مورفیمی پوله کی کاریگه ر ههیه د دروستکرنا کار (تیه ردا، به لی جوداهی دناقبه را کار (تیه ر و کار (هاتیته تیه راندن(بنیاتی کار (تینه پهر ب زیده کرنا مورفیما(ان/ین) دبنه تیه ر) ب ریا مورفیمه کا به ند د شلوقه کرنا رستیدا د تیورا دهسته لات و به ستنیدا/مینیمالیزم ههیه، به لی د ریزمانا دیریندا چ جوداهیه ک د شلوقه کرنا رستیدا دناقبه را واندا نینه، ژ لایه کی دیقه ده رکه قتنا ئەقان هه ر دو جورین کارین تیه ر ل گهل بکهرین (کارا/ ئامیر / هۆ) د ریزمانا دیریندا چ گهورینی د شلوقه کرنا رستیدا ناکهت، به لی د شلوقه کرنا دارئاسادا ل دویف بنه مایین ریزمانا ئیکس باریدا گریمانین جودا هه نه.

د ریزمانا نویدا ئەف ئاریشه ب رینیا شلوقه کرنا گرییا کاری دهیته چاره سه رکرنا، بۆ چاره سه رکرنا ئەفی ئاریشی دئ پهنایی بهینه بهر گریمانا لارسون (Larson) ی، ب بوچونا (Larson 1988) ی گرییا کاری دابهش دبیت بو دو پروژهیان، ئانکو ب بوچونا وی پیندقیه پروژی گرییا (VP) ببیته دو پروژه، پروژی ئیککی (VP) و پروژی دوی (VP) . پروژی ئیککی (VP) دهربرینی ژ واتایا ئەگه ر(هویی) یان کارپیرابونی (Agentive) دکهت، بهلی ژلایی پوخساریفه چ که رهستین فرههنگی بین بهرجهسته نین بو دهربرینا ئەفی تیگه هی. پروژهی دوی ژ (VP) یه کو ژ کاری فرههنگی و تهواوکه رین کاری پیکدهیت & Cook (Newson, 2007: 116-118). ئەف گریمانا دابهش کرنا گرییا کاری بۆ دو پروژهیان؛ وهک گریمانه هاتیه نیاسین ب (گریمانا دابهش کرنا کاری - VP shell)، ئەف گریمانه ئیکه م جار ژلایی (Larson) یقه هاتیه پیشنیازکرنا بۆ چاره سه رکرنا پیکهاتا ریزبونا دو بهرکاران د رستیدا کو (Barss and Lasnik 1986) ل بهری وی ئاماژه پی کربو. (Ura, H., 2000: 230)

ئەف گریمانه پیشنیازا ژیکه کرنا گرییا کاری دکهت بو دو پروژهیان، پروژی (VP) کو پروژی کاری فرههنگیه، پروژهی (VP) پروژی کاری بۆش (سفق، کوزه تیف) (بنیره: عه بوزهید، ۲۰۱۳: ۵۲).

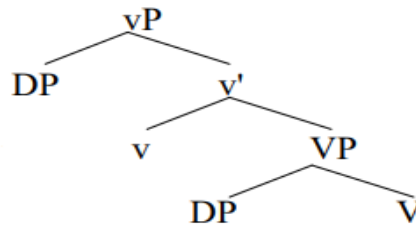
کاری سفق (Light verb) تیگه هه که ژلایی گه له ک فه کوله رانقه هاتیه بکارهینان (Jespersen, 1954; Cattell, 1984; Grimshaw and Mester, 1988, among others).

بۆ جوهره کی کارین ته خمینکری دهیته گوتن کو ئەو شیان نینه سه ره به خو ئەرکی گوزاره ی ببینیت (Karimi-Doostan, 2005: 1737).

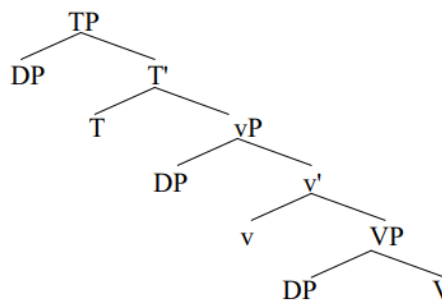
(Hale, Keyser 1993) کاری سفق ب واتایا هۆکار / ئەگه ر (واتایا کوزه تیف) (causative meaning) بکارهینایه (Muller, Stefan, 2016: 128). پشتی کو چومسکی بوچونا (Hale, Keyser 1993) دهرباره ی هه بونا کاری سفق یی ئەبستراک په سه ندکری، گه له ک فه کوله ران هه ولدان هنده ک کاران د هنده ک زماناندا وهکو کاری سفق ل قه له م بدەن، بۆ نمونه د زمانی فارسیدا (Vahedi-langurdi) دیارکریه کو کارین (کردن) و (شدن) دهرکه قتنا مورفولۆجی یا ئەفی کاری سفق د هنده ک بواراندا (Karimi-Doostan, 2005: 1751).

د هنده ک زماناندا ئەف کاری سفق ب رینیا هنده ک مورفیمین بهند ل گه ل کارین فرههنگی دهربرین ژئ دهیته کرن، هه ر وهکو زمانی کوردی ب رینیا مورفیم بهند (ان/ین) ل گه ل کاری فرههنگی ژبلی ئەرکی تیپه راندنی (بنیره: عومه ر، 2008: 28-29) پوله کی کاریگه ر هیه د پهیدا کرنا پولی کارایدا بۆ ئارگیومیتتا دهرقه (بکه ر).

د ریزمانا ئیکس باریدا بۆ شلوقه کرنا رستی ب رینا دارئاسایی پیدقیه کاری سڤک پروژی خواهه بیت، ئانکو کاری سڤک وهکو سه ره بۆ گرییا کاری سڤک وهک هه ر گرییه کا دی سپیسیفایه ر و تمامه ر هه نه. ده رباره ی جهی وی گرییی، گرییا کاری سڤک د سه ر گرییا کاریدا دهیت (بنیره: Muller,2016:128-129). ب ئەفی رهنگی:

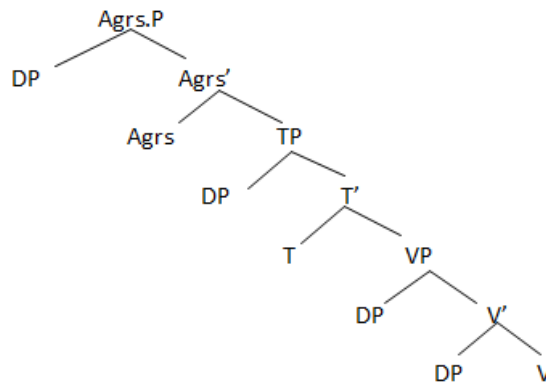

ئه گه ر ئەم رستی ب رینا پروژی تافی شلوقه بکهین، گرییا تافی (TP) د سه ر گرییا (VP) دا دهیت، ب فی شیوهی:

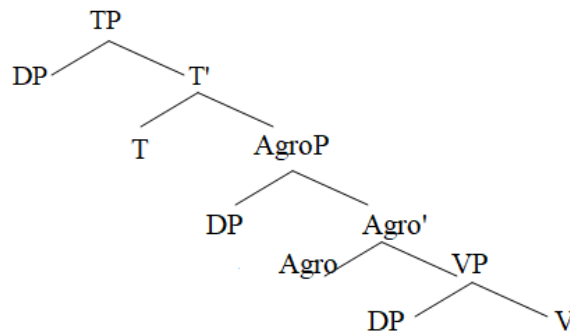
(بنیره: عه بوزهید، ۲۰۱۳: ۹۸)

بهلی ژبه رکو د رستا به هدینیدا هه می جارن ریکه قتنا بکه ری یان ریکه قتنا به رکاری هه یه، له ورا بۆ شروقه کرنا لارستی ئەم پیدقی پروژی ریکه قتنا بکه ری یان به رکارینه (بونی دو پروهی AGRP له رسته دا له لایه ن چومسکییه وه جیه جیکراوه له کوتاییه کانی تیوری GB و سه ره تایی MP دا) قادر، ۲۰۱۱: ۱۱۴) ئەگه ر تافی کاری بوری بیت، ریکه قتنا بکه ری یا چالاکه، له ورا پروژی ریکه قتنا بکه ری ل سه ر پروژی تافی دکه قیت، ب ئەفی شیوهی:

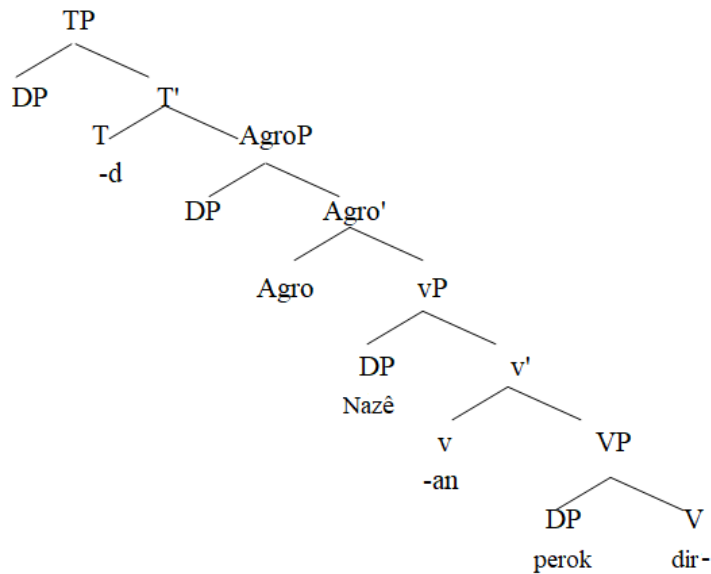
(بنیره: Haegman, L., 1994:620)

بهلی ئه گهر تافی کاری نه بوری بیت، ریکه فتنا بهرکاری یا چالاکه، له ورا پروژی ریکه فتنا بهرکاری ل سهر پروژی کاری و ل ژیر پروژی تافی دکه فیت، ب ئه فی شیوهی:

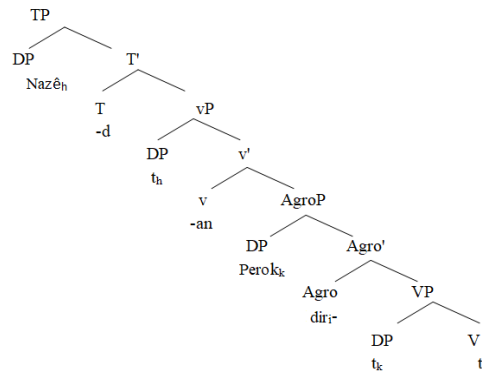

(بنیره: عه بوزهید، ۲۰۱۳: ۵۹)

دهر باره ی شلوفه کرنا پستا به هدینی ب رپیا گریماننا ژیکه کرنا کاری (VP-shell) ی دی هه ولدهین چه ند پستین جودا جودا ب رپیا ئه فی گریمانئ شلوفه کهین. د پستا (نازی په روک دراند) دا دشیاندا یه ب ئه فی رهنگی شروفه بکهین:

د (DP) دا نازگومینتا کارای ل ژیر نودی (VP) دایه، کارای سٹک (V) مورفیما (ان)ه، بهلی کارای فورهنگی (د)ه، لیکدانا نه فان هه ر دو کاران یان دهرکهفتنا رستی د ناستی سهرقه دا ب نه فی رهنگیه:

کارای (د) جهی خوه دگوهوریت بو جهی ریکهفتنا بهرکاری، چونکی د نه فی رستیدا ریکهفتنا بهرکاری ههیه، لهورا (پهروک) ژی جهگوهورینی دکهت بو جهی سپیسیفایه ری ریکهفتنا بهرکاری. (نازی) ژ جهی سپیسیفایه ری (VP) جهگوهورینی دکهت بو جهی سپیسیفایه ری (TP) بو جهینانا بنه مایی (EPP). مورفیما (ان) موفیمه کا بنه ده، لهورا پیدقیه لیکدانی بکهت چونکی نابیت بتنی بهیت، لیکدانا مورفیما (ان) و مورفیما تافی (-د) ل گه ل کارای فورهنگی (د-ان-د) دی ب رییا مورفولوجی بیت د ناستی (PF).

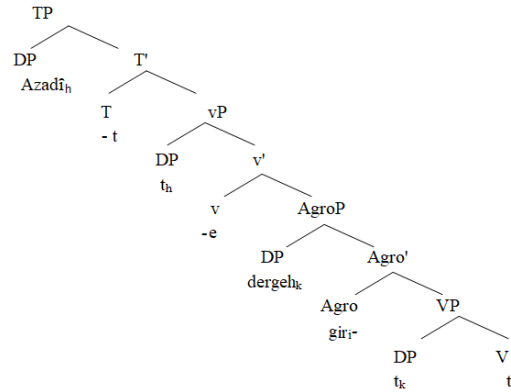
نه گه ر نمونه کا دی وهرگرین وهکو:

- نازادی دهرگه ه گرت.

د ئەفی پستیدا کاری (گرت) هەر چەندە مورفیم کۆزەتیفی (ان-د) تیدا نینه، بەلی تیگههه کارایی تیدا ههیه، شروقه کرنا وی ب پیا کفانان ب ئەفی پهنگیه:

- [VP ئازادی هیلا/ وه کر [VP ده رگهه [V گرت]]

د شروقه کرنا دارئاسادا جهی (VP) دی یی قالا بیت، ب ئەفی پهنگی:

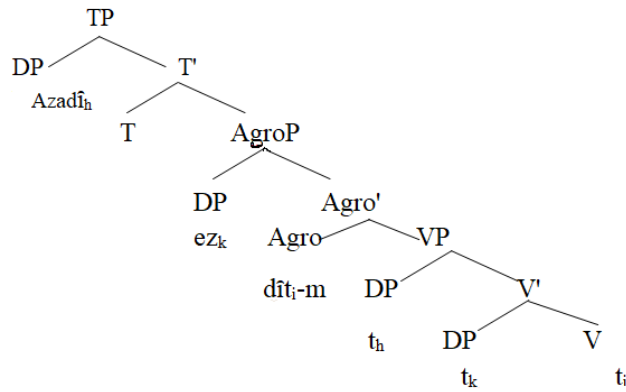
ل دهستپیکێ کاری فرههنگی (گر-) جهی خوه دگوهوریت بو جهی پیکهفتنا بهرکاری، ژبه رکو پیکهفتنا بهرکاری د ئەفی پستیدا یا چالاکه. ئارگومینتا (ده رگهه) ژ جهگوهورینی دکهت بو جهی سپیسیفایه ری گرییا پیکهفتنا بهرکاری، ئارگومینتا (ئازاد) ژ جهی سپیسیفایه ری کاری سقک جهگوهورینی دکهت بو سپیسیفایه ری (TP) بو بجهئینانا بنه مایی (EPP). د ئەفی پستیدا جهی کاری سقک یی قالا یه، ژبه رکو وهک تیگهه دهیته ته خمینکرن، بهلی چ ده رکهفتنا مورفولوجی بو نینه.

تیپه ریا کاری ل گهل هه بونا ئارگومینتا ده رقه هه می جارن ئاماژی ناده ته هه بونا کارای د پستیدا، به لکو دبیت ئارگومینتا ده رقه هه ستپیکه ر یان خاوه ندار بت، وهکو ئەقان نمونین ل خواری:

- سهرداری ئەتاریهک هه بو.

- ئازادی ئەز دیتم.

د ئەقان پستین سه ریدا (سهرداری _ ئازادی) نابنه کارا، ئانکو د شلوفه کرنا پستیدا پیدفی ب پرۆژی کاری سقک (VP) نابیت، له ورا ژبو بنه مایی ئابوریکرنی، ئەم دشیین ب ئەفی پهنگی ل خواری شلوفه بکهین:

کاری (دیت) جهی خوه دگهوریت بو جهی ریکهفتنا بهرکاری و ل گه ل مورفیم ریکهفتنی (م) لیکدانی دکهت، چونکی د ئه ئی رستیدا ریکهفتنا بهرکاری ههیه، ژ بهر ئه ئی چهندی (ئه ز) ژ جهگهورینی دکهت بو جهی سپیسفایه ری ریکهفتنا بهرکاری. (ئازاد) ژ جهی سپیسفایه ری (VP) جهگهورینی دکهت بو جهی سپیسفایه ری (TP) بو بجهئینانا بنه مایی (EPP). ب ئه ئی چهندی د ئه ئی رستا کاری وی تیپه ر بیت، به لی ئارگیومینتا دهرقه رولی کارای نه بیت، پرۆژی (VP) د رستیدا ناهیت. ئانکو (VP) رولی واتایی بی (کارای) دهستنیشان دکهت و کاری سقک (V) د رستیدا دهیت بتنی ل ده می رولی واتایی بی کارای (Agent) هه بیت. [Cook & Newson, 2007:117 & Radford, 1997:198–222]

ئه نجام:

- 1- کارا د ههردو ئاستین وشه سازی و سینتاکسیدا دهر دکه ئیت، به لی ب شیوه کی جودا. د ئاستی وشه سازییدا یان ب رینا هندهک مورفیمان کو هه لگرین تیگه هی کاراینه یانژی ب رینا پروسا لیکدانا چهند مورفیمان دهیته دروستکرن. د ئاستی رسته سازییدا سیمایین ئارگیومینتا کارای (ل جهی بکهری) ل گه ل سیمایین کاری کو هندهک کارژی ب رینا مورفیم بهند (ان/ین) تیگه هی کارایی پهیدا دکهت. ئانکو سیمایین گرینا نا ئی ل گه ل سیمایین کاری پشکداریی دکهن د دهستنیشان کرنا کارایدا د ئاستی رسته سازییدا.
- 2- هندهک مورفیمین بهند د ئاستی وشه سازییدا هه لگرین تیگه هی کاراینه د زمانی کوردیدا- گوڤه را بههدینی- وهکو مورفیمین (-ه، -یار، -هوار، -) ب زیده کرنا ئه فان مورفیمان ل گه ل بنیاتین جودا (رگه، نا ئ، ...) نا ئی کارای دروست دکهت.
- 3- مورفیم بهند (ان/ین) ل گه ل کاری فرههنگی سه ره رای ئه رکی تیپه راندنی؛ ب ئه رکی کارایی و کوزه تیفیژی دگیریت، ئانکو مورفیمه کا فره ئه رکه کو تایبه ته ب کاریقه.

- 4- ل دهمی مورفیما(ان/ین) ئهركی کارای یان کوزه تیقی دگیریت؛ دشیاندایه ل دویف گریمانا لارسونی (VP-shell) ئهف مورفیمه وهکو کارای سقک (V) رهفتاری ل گهل بکهین. ئهف کارای سقک دبیته سه ره بو گرینا کارای سقک (VP)، ئانکو کارای سقک د زمانی کوردیدا -گوڤه را بههدینی- ههیه، یان ب رهنگی مورفیما بهند(ان/ین) دهردهکتهت، یانژی ب رهنگی مورفا سفره(وهک تیگه ههیه، بهلی دهرکهفتنا مورفولوجی یا قالایه)
- 5- پروژی کارای سقک (VP) د شروهه کرنا رستیدا دکه قیته ژیر پروژی (TP) و د سه ر (VP) دا. کارای فه رهنگی جهگوهورینی دکه ت ژ جهی خوه، بهلی کارای سقک ب رینا پروسا مورفولوجی لیکدان ل گهل کارای فه رهنگی دکه ت.
- 6- هه بونا کارای د رستیدا کارتیکرنی ل شروهه کرنا رستی دکه ت د ریزمانا نویدا و یا جودایه ژ شروهه کرنا رستا بی کارا، بهلی د ریزمانا دیرین و ریزمانین وه سفیدا هه بونا کارای د رستیدا چ کارتیکرنی ناکه ت.

Agent in Kurdish language (Bahdini subdialect)

Vian Ibrahim Ali

Department of Kurdish Language, College of Languages, University of Duhok, Duhok, Kurdistan Region- Iraq

Abstract

The agent in the Kurdish language, especially in modern grammar, is known as a semantic role, limiting its function to the sentence level. To contradict this view, an attempt has been made in this study to explain the agent at both morphological and syntactic levels. At the morphological level, some derivational bound morphemes play a major role in forming some nouns that carry within themselves the concept of the agent known as agent nouns. Also at the sentence level, in addition to the semantic features of the noun phrase that identify and distinguish the agent role from other roles, it is expected that the verb phrase can contribute greatly in the identification and recognition of the agent. For this purpose, Larson's theory (1988) has been employed to deconstruct the VP-shell into the main verb phrase VP and the light verb phrase (carrier of the concept of agent in the VP). The sentences are analyzed according to Chomsky's minimalist program principles. Research data is collected from the everyday speech of Bahdini dialect speakers. Results show that Larson's theory of deconstructing the VP could be considered the best and only way to analyze the agent in the Bahdini sentence; and the morpheme (ان), in addition to its agentive and causative functions, can also function as a light verb.

Keywords: Agent, Agentive, Agentive Morpheme, Larson's VP-Shell Hypothesis

لیستا ژێدهران:

- ئامیدی، صادق بهاءالدین(۱۹۸۷)ریزمانا کوردی کرمانجی یا ژۆری و ژیری یا هه‌قه‌رکری، چاپا یه‌کی، چاپخانا دار الشؤون الثقافیة العامة، بغداد.
- ئه‌حمه‌د، بائیز عومه‌ر(۲۰۲۰) ریزمانا به‌هدینی - لیکولینین ئه‌کادیمی ده‌باره‌ی مورفوسینتاکسا به‌هدینی، چاپا ئیککی، چاپخانا ته‌هران، ئیران.
- خورشید، غازی عه‌لی(۲۰۱۳) ریزمانا فه‌رمی، چاپخانا سه‌رده‌م، کوردستان، سلیمانی.
- خۆشناو، نه‌ریمان عه‌بدوڵلا (۲۰۱۱) ریزمانی کوردی، چاپی سینیهم، چاپخانه‌ی رۆژه‌ه‌لات، هه‌ولێر.
- _____ (۲۰۱۴) رسته‌سازی، چاپی دوهم، چاپخانه‌ی رۆژه‌ه‌لات، هه‌ولێر.
- روخزادی، دوکتور عه‌لی (۱۳۸۹) ریزمانی کوردی سوورانی، انتشارات کردستان، سنه‌.
- شوانی، ره‌فیع(۲۰۰۸) ئه‌و وشانه‌ی له‌ چاوگه‌وه‌ وه‌رده‌گیرین، ده‌زگای توێژینه‌وه‌ و بلاوکردنه‌وه‌ی موکریانی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی خانی، ده‌وک.
- عه‌بوزه‌ید، سانیا جه‌بار (۲۰۱۳) جه‌گوه‌ورینا که‌رستان د رسته‌یدا((گوڤه‌را به‌هدینی))، ناما دکتورایی، زانکویا سووران.
- عه‌مه‌ر، نه‌وزاد ئه‌نوه‌ر (۲۰۰۸) کوزه‌تیف له‌ زمانی کوردیدا، نامه‌ی ماجستیر، زانکوی کۆیه‌.
- قادر، سه‌باح ره‌شید(۲۰۰۷) هه‌ندئ لایه‌نی ریزمانی ده‌سه‌لات و به‌سته‌نه‌وه‌(GB) له‌ زمانی کوردیدا.
- قادر، تارا موحسین (۲۰۱۱) زمانی کوردی و مینیمال پرۆگرام، نامه‌ی دکتورا، زانکوی سلیمانی.
- مارف، ئه‌وره‌حمانی حاجی (۱۹۷۸) وشه‌رۆنان له‌ زمانی کوردیدا، چاپی دوهم، چاپکراوه‌کانی کورپی زانیاری کورد.
- محهمه‌د، حاته‌م و لیا(۲۰۰۶) په‌یوه‌ندییه‌ رۆنانییه‌کانی نواندنه‌ سینتاکسییه‌کان، نامه‌ی دکتورا، زانکوی سه‌لاحه‌ددین، هه‌ولێر.
- مسته‌فا و ره‌حیم، مسته‌فا ره‌زا و کاروان جومه‌ه (۲۰۲۱) مورفیمه‌ دارێژه‌ره‌کانی ناوی بکه‌ر له‌ زمانی کوردیی و ئینگلیزیدا (لیکولینه‌وه‌یه‌کی به‌راوردکارییه‌)، گوڤاری زانکوی راپه‌رین، به‌رپه‌ند ۸، ژ ۲.
- ئیسلام، نه‌رمین عه‌لی (۲۰۱۷) تایپۆلوجیا رسته‌ی د زمانی کوردیدا((گوڤه‌را به‌هدینی))، ناما ماسه‌ته‌ری، فه‌کولتیا زانستین مروڤایه‌تی، زانکویا زاخو.

Amin,Waria Omar(1979)'Aspects of the verbal construction in Kurdish.PH.D Thesis,University of London.

Alexiadou, A. and Schafer,F. (2006)Instrument Subjects Are Agents or Causers: Proceedings of the 25th West Coast Conference on Formal Linguistics, ed. Donald Baumer,David Montero, and Michael Scanlon,40–48. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project.

Cook, V. J, and Mark Newson (2007) Chomskys Unversal Grammer, 3nd Edition, Black well: Oxford.

Heagman, L (1994) Introduction to Government and Binding Theory. Reprinted, 2nd edition, Oxford: Black well.

- Karimi–Doostan,Gholamhossein(2005)Light verb and structural case, From: *Lingua* 115(2005), 1737– 1756. www.elsevier.com/locate/lingua
- KarlinaDenistia & Fr.Borgias Alip(2014) The Distribution of the Agentive Nominalizer of the Suffixes {-er} and {-an}.*Journal of Languages and Literature*, Vol 14 , No 1. From: <https://e-journal.usd.ac.id/index.php/JOLL/article/view/398/0>
- Lujan,Eugenio R.(2008) Semantic maps and word formation: Agents, Instruments, and related semantic roles. From:<https://www.eva.mpg.de/lingua/conference/07-SemanticMaps/pdf/lujan.pdf>
- Muller,Stefan,(2016) *Grammatical Theory: From transformational grammar to constraint- based approaches*, Languages Science Press, Berlin, Germany.
- Quirk,R.& Sidney Greenbaum(1985)*Comprehensive Grammar of English Language*.
- Radford, Andrew(1997) *Syntax: A minimalist introduction*. Cambridge, Cambridge University press.
- Ura, Hiroyuki (2000). *Checking Theory and Grammatical Functions in Universal Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- Wu, Hongmei and Chitrakara, Nirada.(2020)Agent or non – agent subject topics in English expository and fictional proses, From: *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*, vol.17, no.5,[www.skase.sk/Volumes/JTL47/pdf- doc/08.pdf](http://www.skase.sk/Volumes/JTL47/pdf-doc/08.pdf).ISSN 1336-782X